

TL 4035 Koloni Politikaları ve Sibirya

Öğretim Üyesi: Dr. Öğr.Üyesi Mustafa Can Teziç

2. Hafta

Tarihsel Olarak Moğol Tuva İlişkilerinde Çin ve Rusya

Moğol-Tuva ilişkilerine tarihsel olarak bakarsak bu ilişkilerin başlangıcını 1217 Cengiz Han dönemine kadar geri götürülebileceğinin görebiliriz. Cengiz Han ve oğlu Cuci'nin Yenisey nehrinin üst kısmını ve Sayan–Altay sırtlarını alması bölgedeki soy gruplarının etnik ve ekonomik olarak homojenize olmasında önemli bir adımdır. Sonrasında 1264 yılında Kubilay döneminde Sayan-Altay sırtlarında günümüz Tuvalıların ataları Moğol hükümdarlığını kabul etmeleri yine yukarıda değindiğimiz bölgenin etnik ve ekonomik entegrasyonunu etkileyen önemli bir diğer faktördür.

16. yüz yılda bölge Altın Han'ın kontrolüne geçmiş fakat 17. yüz yıla gelindiğinde Altın Han'ın günümüz Tuva soyları üzerindeki etkisi zayıflamış ve yerini Jungar / Oyrat hâkimiyetine bırakmıştır. Böylece Yenisey Kırgızları ve batıya göç eden Tuva soy grupları Jungarlar'ın hâkimiyetine girmişlerdir. Bu tarihten itibaren bölge *Oran-Hay* olarak adlandırılmıştır.

16. yüzyılda Yenisey nehrinin üst kısımlarına Rusların hâkimiyetinin başlaması ile birlikte günümüz Tuvaların ataları yayılmacı bir başka güç olan Rusya İmparatorluğu ile de karşılaşmışlardır.

Bölgede egemen olan güçler coğrafyayı paylaşırlarken Tuva nüfusunu oluşturan soy grupları da fiziki coğrafyayı farklı mekânlarda kullanmaktaydılar. Bu olgu farklı soy gruplarını farklı egemen güçler ile ilişkiye geçmelerine ve bu güçlere vergi ödemelerine neden olmaktadır.

Sonuç olarak farklı göç yollarını kullanan Tuva soy grupları gerek Ruslara gerekse Moğollara vergi ödemek zorunda kalmışlardır.

1727 Rusya ve Mançu Çin arasında yapılan *Burisnkiy* antlaşması iki siyasi güç arasındaki sınırları çizmiştir. Bu gelişmeyi takiben 1755 – 1756 yılları arasında Mançu Çin Jungarları yenmiş ve günümüz Tuva topraklarının büyük kısmı Mançu Çin'nin egemenliği altına girmiştir. Mançu Çin iktidarı ile birlikte günümüz Tuva topraklarında toplumu derinden etkileyecek idari yapılanma Moğolistan'ın bir parçası olarak Mançu Çin iktidarı tarafından organize edilmiştir.

Mançu Çin yönetiminde Uranhay bölgesi diğer bölgelerden izole edilmiştir. Öyle ki Çinlilerin ve Çinli tüccarların Uranhay bölgesine girişleri yasaklanmıştır. Sadece Moğollar ve Mançular bu bölgeye kontrollü olarak girebilmektedirler. Fakat Mançu Çin yönetiminin uygulamış olduğu bu izolasyon politikası Uranhay bölgesinin komşuları ile olan ticaretini engelleyememiştir. Çevre bölgeler ve akraba gruplar ile zaman içerisinde ticaret artmıştır. Tahıl ürünleri ve et karşılığında Uranhay'a Çin malları gelmekteydi.

Bölgedeki Rus ticareti ise bir başka önemli husustu. Özellikle Mançu Çin ve Rusya arasında 1861 yılında imzalanan serbest gümrük anlaşmasından sonra Rus tüccarlar Çin'in farklı bölgelerinde serbest olarak ticaret yapabilme hakkına kavuşmuşlardır. Böylelikle Uranhay'da Mançu Çin'e ait bir bölge olarak Rus tüccarların mevcut kurallar çerçevesinde gelip ticaret yapacakları bir bölge olma statüsü kazanmışlardır. Bu dönemde Uranhay ile yapılan ticari ilişkiler kapsamında yeraltı (maden) ve yer üstü (kereste) kaynaklarının işletilmesi başta gelmektedir. Bunun dışında Eski İnanır'lar olarak adlandırılan ve Rus devletince sakıncalı buldukları için sürekli sürgüne tabi tutulan bir grupta Uranhay'ın

görece izole bölgelerine yerleşerek burada tarım ve avcılık ile uğraşmaya başlamışlardır. Uranhay'a yapılan Rus göçleri ilk başta görece kuzeyde bulunan Uyük, Turan sonralarında Biy-Khem, Kaa-Khem vadisi ve Hemçik bölgelerine olmuştur.

Rusya'nın Uranhay bölgesine girmesi bölgedeki ticari dengeleri Rusya lehine değiştirmiştir. Bunun sonucu olarak bölgede ticaret yapan Rus tüccarlar Uranhay bölgesini Rusya'ya bağlamak amacı ile Rusya içerisinde propaganda çalışmaları yapmaya başlamışlardır.

Rusya'da gelişen bu siyasete Mançu Çin daha önceki dönemlerde Uranhay'a girmelerini yasakladıkları Çin kökenli tüccarların bölgeye girmelerine ve burada ticaret kolonileri kurmalarına izin vererek cevap vermiştir. Böylelikle Uranhay'da ticaret üzerinden Rusya ve Çin arasında hâkimiyet mücadelesi de başlamıştır.

KAYNAK:

Teziç, M.C. (2018). Rus (Sovyet) – Çin Politikaları Arasında Değişen Moğol-Tuva İlişkileri. *Modern Türklük araştırmaları Dergisi*. Cilt 15, Sayı 4. Ss. 503-531.

Luzyanin, S.G. (2003). Rossiya-Mongoliya-Mongoliya-Kitay v pervoy polovine XX veka. Politiceskiye Vzaimootnoşeniye v 1911-1946 gg., Moskova: İzdatelstvo OGNİ.